

НАПРЯМКИ ВИВЧЕННЯ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ

*А.Ю.Ганюкова,
аспірантка кафедри прикладної статистики
Національної академії статистики, обліку та аудиту
Державної служби статистики України*

Одним з головних факторів соціально-економічного розвитку держави є освіта – спеціальна сфера соціального життя, унікальна система, своєрідний соціокультурний феномен, який сприяє нагромадженню знань, умінь і навичок, інтелектуальному розвитку людини [1], “цілеспрямований процес виховання і навчання в інтересах людини, суспільства і держави” [2].

Інтеграція України у європейський та світовий освітній простір вимагає постійного вдосконалення національної системи освіти, пошуку ефективних шляхів підвищення якості освітніх послуг, реального забезпечення рівного доступу всіх її громадян до якісної освіти, модернізації змісту освіти і організації її адекватно світовим тенденціям і вимогам ринку праці. Адже освіта є інвестицією в розвиток людського потенціалу, стратегічним ресурсом поліпшення добробуту людей, забезпечення національних інтересів, зміцнення авторитету України на міжнародній арені.

Важливість дослідження стану та розвитку середньої освіти полягає в тому, що саме ця ланка освіти є центральною в освітній системі: для частки населення процес навчання обмежується лише отриманням даного рівня освіти, для іншої – фактором успішності отримання наступних рівнів.

Відповідно до ступеня зростання ролі освіти, що є характерним для ХХІ століття, змінюється ставлення до неї з боку суспільства, урядів, політичних сил. Питання ефективності функціонування системи освіти, відповідності її сучасним вимогам користувачів та перспектив розвитку виводяться на перший план. Особливо актуальними стають проблеми оцінювання та діагностики сучасного стану, моделювання та оперативного прогнозу, що створюють умови для прийняття науково обґрунтованих управлінських рішень у сфері освіти.

Проблемам формування та розвитку сучасної системи освіти у різних її вимірах (з позиції педагогічних, філософських, юридичних та економічних наук) в своїх роботах приділяють увагу: В.Андрущенко, О.І.Барановський, Л.М.Гриневич, В.С.Журавський, Л.В.Козаренко, В.Г.Кремень, О.І.Локшина, Т.О.Лукіна, О.Ляшенко, А.Л.Осіпян, О.М.Майоров, С.Саєнко, В.Г.Сариогло, Л.Паращенко, Т.Л.Шестаковська та інші.

Метою статті є теоретичний аналіз вітчизняних наукових джерел для з'ясування напрямків статистичного дослідження стану та розвитку сфери освіти в Україні та виокремлення існуючих проблем.

З точки зору забезпечення прав людини, освіта є невід'ємною частиною практично всіх прав людини і громадянина, оскільки без достатнього рівня інтелектуального розвитку, компетенції, навичок та знань людини неможливі реалізація та гарантування жодного права чи громадської свободи [3]. У той же час сучасна сфера освіти перебуває під впливом соціальних та економічних чинників, тому освітянська політика не повинна відокремлюватися від національного, економічного і соціального розвитку держави. Освіта має плануватися і впроваджуватися в рамках цих змін [4].

Сьогодні питання формування та реалізації державної політики у сфері освіти досліджують В.Луговий, В.Кремень, І.В.Іванюк, Н.М.Курко, Р.Л.Ковальчук, Р.В.Шаповал та інші.

Останнім часом постійно підкреслюється важливість проблем управління, оскільки очевидно, що стихійне та неконтрольовані соціальні процеси несуть значну загрозу стабільності суспільства [5].

Питання ефективності використання бюджетних коштів, що направлені на розвиток освітньої галузі, особливої актуальності набуває в умовах економічної кризи, що є досить закономірним. Проблеми фінансового забезпечення галузі та вдосконалення державного системи фінансування освіти досліджували В.С.Буковинський, В.І.Куценко, В.Г.Кремень, Е.М.Лібанова, І.О.Вакарчук, В.С.Журавський, Т.О.Ілляшенко, О.І.Сахненко, Ю.Ф.Шкворець, Л.І.Тертична, І.С.Скоропад та інші.

Ряд теоретичних та практичних аспектів, пов'язаних з дослідженням проблем фінансування освіти в Україні, знайшли відображення у науковій літературі. Так Н.Шумар провів комплексний аналіз нормативно-правового забезпечення бюджетного фінансування закладів освіти та запропонував шляхи до його покращення. І.В.Комаровою були виявлені особливості бюджетного фінансування закладів освіти в Україні у порівнянні з іншими країнами. О.В.Дубровською виявлені особливості розвитку системи середньої освіти та оплати праці вчителів різних країн світу та пошуки шляхів удосконалення діючої системи в Україні. В.В.Малишко було проведено комплексне дослідження фінансової політики держави у галузі середньої освіти. М.Б.Євтух та М.В.Набок обґрунтували фінансово-економічні важелі підвищення ефективності управління загальною середньою освітою в регіонах.

На думку Філіпа Г.Кумбса, колишнього директора Міжнародного інституту планування освіти при ЮНЕСКО, світова система освіти опинилася у стані кризи, яка викликана невмінням проводити оцінку результатів свого розвитку. Вихід з цієї кризи він вбачав у проведенні систематичного комплексного оцінювання різноманітних результатів діяльності освітньої системи, критичному

оцінюванні та розкритті статистичної інформації, фінансових показників, освітніх аналітичних досліджень, соціологічних опитувань тощо [6].

Таким чином, при здійсненні процесів планування та прогнозування результатів роботи галузі освіти важливою складовою є якісна інформація, яка повинна відображати поточний стан системи освіти, стабільність чи змінність її функціонування, результативність взагалі та її окремих складових (матеріально-технічного чи фінансового забезпечення, педагогічного складу та т. ін.) і застосовуватися в міжнародних порівняннях з урахуванням умов, в яких розвивається країна.

Проблемам інформаційного забезпечення дослідження стану загальної середньої освіти в своїх роботах приділяють увагу: Т.Лукіна, Л.Паращенко, І.Каленюк, Л.Цимбал, М.Кравченко, Г.В.Єльнікова, Л.Забродська та інші.

Т.Лукіна вважає, що “наявність надійної об’єктивної інформації про стан освітньої системи набуває особливого значення в сучасний період реформування системи освіти” [7], у той же час освітня статистика на сьогодні характеризує лише кількісні аспекти, що не є для сучасних реалій актуальним й не відображає повною мірою результати державної освітньої політики й наслідки реформ [8]. Л.В.Козарезенко характеризує сучасну систему збору та обробки інформації освітньої статистики як систему з недосконалою методологією та відсутністю чітких критеріїв, за якими можна було прогнозувати, планувати та проводити моніторинг [9]. В.Г.Сариогло вважає, що у цілому адміністративні та статистичні дані можна використовувати, але вони унеможливають вимірювання якості освіти в сучасному його розумінні [10]. На думку Л.Паращенко, “... існуюча освітня статистика і методи її збору не задовольняють вимоги моніторингових досліджень. Необхідна розробка системи критеріїв та показників для моніторингу якості освіти на національному рівні, яка забезпечить адекватну й достовірну інформацію для здійснення ефективного державно-громадського управління освітою” [11]. І.Каленюк та Л.Цимбал стверджують, що “...відсутність достовірної та повної інформації є причиною прийняття неякісних рішень, які негативно впливають на ефективність функціонування системи освіти” [12]. В роботі Л.М.Калініної [13] на підставі комплексного дослідження висвітлено характеристику видів інформації та їх класифікацію системи управління загальноосвітнім навчальним закладом.

Також дана тематика знайшла відображення у темах таких науковців як: М.Кравченко, який розкриває весь інформаційний блок соціальної статистики, І.В.Калачова – аспекти використання адміністративної інформації в соціальній статистиці, у тому числі освітній, О.Г.Осауленко – удосконалення інформаційного забезпечення в системі державного управління.

Важливо зазначити, що більшість даних досліджень були проведені на основі підготовки програм моніторингів оцінки якості освіти та є прерогативою в темах науковців педагогічних наук та державного

управління. Таким чином в роботах відсутній комплексний аналіз джерел інформаційного забезпечення статистичного дослідження освіти та пропозицій щодо його удосконалення.

Грунтуючись на загальноєвропейському та світовому підході до розбудови освітнього простору Україна, як і більшість країн, надає особливого значення якості освіти, проголошуючи її національним пріоритетом та передумовою національної безпеки держави, інтегруванням її в європейське та світове співтовариство розвинених держав.

Поняття якості загальної середньої освіти у філософській інтерпретації знаходимо в працях О.Ляценка, В.О.Зайчука, Б.М.Жебровського та інших. Відповідно до “Енциклопедії освіти” [14], якість освіти характеризується, як “комплексна характеристика, які відображає діапазон та рівень освітніх послуг, що надаються системою освіти відповідно до інтересів особи, суспільства і держави”.

Основою визначення якості освіти є моніторинг. Серед розмаїття понять моніторингу у сфері освіти можна виділити кілька підходів до його тлумачення: розуміння моніторингу як системи інформаційного забезпечення, як інструменту управління і як сукупність процедур і дій, спрямованих на спостереження, вимірювання інформації щодо стану (якості) освітньої системи.

Вивчення теоретичних засад моніторингу освіти і різних аспектів побудови та організації діяльності моніторингових служб знайшли відображення в роботах багатьох зарубіжних та вітчизняних вчених, у тому числі:

- розробка методології моніторингових досліджень якості ЗСО та використання інформації для здійснення державного управління освітою: Т.О.Лукіна, О.І.Лященко, О.М.Майоров, В.Лунячек, Л.Є.Бондаренко, В.Безпалько, Н.С.Прокопенко, О.С.Линовицька, Л.М.Гриневич;
- узагальнення світового досвіду становлення національної системи моніторингу якості освіти та проведення міжнародних порівняльних досліджень – О.І.Локшина, Т.О.Лукіна, І.Шимків та інші.

Розроблення індикаторів розвитку освіти та встановлення їх критеріїв є складним методологічним завданням, що перебувають в центрі уваги багатьох дослідників. Наукова робота з формування системи індикаторів проводиться такими вченими, як Л.Гриневич, О.І.Локшина, Т.Лукіна, В.Лунячек, Л.Паращенко, С.А.Ракова та інші.

Відсутність цілої низки статистичних даних, а також невідповідність освітніх стандартів базовому компоненту міжнародних статистичних стандартів – Міжнародному стандарту класифікацій освіти (МСКО), що передбачає єдині вимоги для збору і порівняння в міжнародному плані статистичних даних щодо освіти, унеможливує участь України у міжнародних порівняннях, що стосуються розвитку освіти, таких як проект з Світових індикаторів освіти (WEI – World Education Indicators), що охоплює 187 країн світу.

Відповідно до дослідження Л.М.Гриневича [15], в Україні не використовується належним чином інструментарій міжнародних порівнянь як з метою моніторингу якості освіти, так і для необхідного аналізу при розробці стратегії розвитку системи освіти, та наголошується на необхідності опрацювання національної системи освітніх індикаторів, яка буде сумісна з визнаними міжнародними системами.

Різні аспекти вдосконалення та оптимізації управління в системі освіти висвітлено у наукових працях О.В.Пастовенського та М.М.Осадчого, у тому числі розробка системи інтегральних оцінок ефективності оптимізації мереж на основі даних існуючої статистичної звітності [16]. І.Опольським запропонована базова кваліметрична модель розвитку середньої освіти у загальноосвітніх навчальних закладах. В.С.Пономаренко здійснив прогнозування динаміки кількісних показників системи освіти України. М.Л.Агранович наводить приклад використання даних Єдиного державного екзамену для аналізу системи освіти та ефективності її фінансування.

Таким чином, основними проблемами вивчення стану системи освіти в Україні можна вважати:

- невизначеність та відсутність чітко сформованого переліку користувачів інформації та їх інформаційних потреб;
- відсутність сучасного моніторингового інструментарію та відповідних методик;
- фрагментарність офіційної статистичної інформації;
- відсутність системи показників, яка б відображала стан системи освіти та давала змогу проводити міжнародні порівняння.

Враховуючи посилену увагу органів влади щодо пошуку оптимальної моделі дослідження стану загальної середньої освіти, подальші дослідження автора із зазначеної тематики ґрунтуватимуться на вивченні сучасного стану інформаційного забезпечення статистичного вивчення середньої освіти та системи показників.

Використані джерела

1. Сисоева С.О. Освіта як об'єкт дослідження / С.О.Сисоева // Шлях освіти, 2011, № 2. – С. 5-11.
2. Про освіту: Закон України від 23.05.1991 № 1060-ХІІ [Електронний ресурс] // ВВР України. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1060-12>. – Назва з екрану.
3. Курко М.М. Напрями розвитку конституційного права громадян на освіту в Україні / М.Н.Курко // Право і безпека : Науковий журнал. – 2010. – N 3. – С. 131-136.
4. Паращенко Л. Індикатори розвитку загальної середньої освіти: підходи і моделі / Л.Паращенко // Освіта і управління, 2011, Т. 14, № 1. – С. 52-58.
5. Зигало О.А. Сучасні тенденції розвитку освітньої політики в Україні [Електронний ресурс] / О.А.Зигало // Державне управління: теорія та практика. – 2009. – № 2 (10). – Режим доступу: http://www.academy.gov.ua/ej/ej10/doc_pdf/Zygalov.pdf. – Назва з екрану.

6. Кумбе Филипп Г. Кризис образования в современном мире (системный анализ) / Пер. с англ. С.Л.Володиной и др. / Под ред. Г.Е.Егорова. – М.: Прогресс, 1970. – 261.
7. Лукіна Т.О. Зовнішнє оцінювання результатів розвитку освіти як основа управління якістю освіти в контексті євроінтеграції України / Т.О.Лукіна // Проблеми та перспективи входження України в європейський інтелектуальний простір: освітні аспекти: Збірник науково-експертних матеріалів. - К.: Нац. ін-т стратег. дослідж., 2009. – С.62-72.
8. Лукіна Т.О. Удосконалення національної системи показників якості загальної середньої освіти як основа реформування державного управління освітою / Т.О.Лукіна // Статистика України, – 2003, – № 3(22). – С. 30-32.
9. Козарезенко Л.В. Особливості прогнозування результатів функціонування сфери освітніх послуг в Україні. Витоки педагогічної майстерності. Збірник наукових праць. Полтава, 2011.
10. Саріогло В.Г., Терещенко Г.І. Підходи до статистичного оцінювання якості загальної середньої освіти в Україні / В.Г.Саріогло, Г.І.Терещенко // Статистика України, 2008, № 3. – С. 40-45.
11. Паращенко Л. Наукове обґрунтування критеріїв і показників для національної системи моніторингу якості освіти / Наукове обґрунтування якості освіти, 2009. – Т. 12, № 3-4. – С. 110-117.
12. Каленюк І.С., Цимбал Л.І. Особливості регулювання ринку освітніх послуг: Монографія. – Чернігів: ЧДПЕіУ, 2011. – С. 70.
13. Калініна, Л.М. Інформаційне управління загальноосвітнім навчальним закладом: системи, процеси, технології: монографія / Л.М.Калініна. – К.: Інформатор, 2008. – 475 с.
14. Енциклопедія освіти / В.Г.Кремень (голов. ред.). – К.: Юрінком Інтер, 2008. – 1040 с.
15. Гриневич Л.М. Освітні індикатори для міжнародного оцінювання (на прикладі доповіді “Погляд на освіту 2011: індикатори ОЕСР”) / Л.М.Гриневич // Теорія та методика управління освітою. – 2011. – № 7.
16. Пастовенський О.В., Осадчий О.О. Оптимізація мережі загальноосвітніх навчальних закладів: Навчальний посібник. – Київ: Поліграфкнига, 2010. – 112 с.

Анотація

Проведений теоретичний аналіз наукових джерел для визначення напрямків статистичного дослідження середньої освіти в Україні.

Ключові слова: аналіз, стан, розвиток, освіта.

Аннотация

Проведен теоретический анализ научных источников для определения направлений статистического исследования среднего образования в Украине.

Ключевые слова: анализ, состояние, развитие, образование.

Summary

The theoretical analysis of scientific sources to identify areas of statistical analysis of secondary education in Ukraine.

Keywords: the analysis, the development, the education.

СТАТИСТИЧНЕ ОЦІНЮВАННЯ СТРУКТУРНИХ ЗРУШЕНЬ ВАЛОВОЇ ДОДАНОЇ ВАРТОСТІ В УКРАЇНІ

*Н.Д.Єрчик,
аспірантка кафедри прикладної статистики
Національної академії статистики, обліку та аудиту
Державної служби України,
викладач Оптико-механічного коледжу
університету ім. Т.Г.Шевченка*

Розвиток суспільства спонукає країни до спілкування між собою у політичній, економічній, культурній та виробничій галузях. Окремою проблемою є застосування та впровадження у життя отриманої інформації, адже її впровадження залежить від стану і ступеня розвитку окремо взятої держави. Але у будь-якому випадку ця інформація надає змогу суттєво поліпшити економічний розвиток шляхом впровадження наукоємних технологій та досягнень у різних галузях виробництва. Це, відповідно, створює умови для поступального розвитку України в економічному плані.

Впровадження статистичних класифікацій дає можливість підняти на якісно новий рівень статистичний аналіз стану національної економіки, прогнозування її розвитку та вивчення міжгалузевих проблем. Статистичні класифікації мають бути базовані на ґрунтовних методологічних основах, щоб забезпечувати інформаційну єдність і цілісність зібраної статистичної інформації, можливість інтегрування у процес міжнародного інформаційного обміну. Це є неодмінною умовою входження у співтовариство розвинених країн світу.

Система статистичних класифікацій не статична і тому, зважаючи на зміни у світовій економіці та суспільстві, виникає потреба у перегляді центральних статистичних класифікацій. Перегляд статистичних класифікацій здійснюється принаймні один раз на 5-10 років.

Класифікація видів економічної діяльності (КВЕД) є складовою системи національних класифікаторів. КВЕД розроблено на виконання Постанови Кабінету Міністрів України від 04.05.93 р. № 326 “Про Концепцію побудови національної статистики України та Державну програму переходу на міжнародну систему обліку і статистики”. Розроблення КВЕД здійснено на базі міжнародної статистичної класифікації видів діяльності Європейського Союзу – Nomenclature of Activities European Community (NACE, Rev.2) [1, с.407-408].

Вітчизняні науковці зробили значущий внесок у вивчення та впровадження нових версій “Класифікація видів економічної діяльності” для представлення та аналізу статистичної, фінансової, митної, податкової, банківської та іншої економічної інформації, а також у сфері державної реєстрації юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців. Загальні методологічні та теоретичні положення знайшли відображення у працях заслуженого діяча науки і техніки України Н.О.Парфенцевої. Складні теоретичні питання висвітлені у роботах Ю.М.Остапчук, А.Г.Осауленка, К.Бугакова, А.Варнідіс, В.Гришина, В.Кругляк, В.В.Попової.

Метою даної статті є статистичне оцінювання структурних зрушень валової доданої вартості в Україні за окремими видами економічної діяльності, а також висвітлення впровадження в Україні національного класифікатора ДК 009:2010 КВЕД 2010 (NACE (rev.2)).

Національний класифікатор ДК 009:2010 “Класифікація видів економічної діяльності” (КВЕД-2010), розроблений на заміну державного класифікатора ДК 009:2005 “Класифікація видів економічної діяльності”, прийнято та надано чинності наказом Держспоживстандарту України від 11.10.2010р. № 457 (зі змінами) [3].

Метою розроблення статистичних класифікацій є групування, систематизація та перетворення інформації у стандартний формат, який дає змогу визначити подібність понять, подій, об’єктів, людей тощо. Розроблення класифікацій передбачає створення вичерпного та структурованого набору взаємовиключних та детально описаних категорій. Мета гармонізації статистики полягає у тому, щоб дозволити комбінувати або порівнювати дані, які були зібрані для різних сукупностей, протягом різних періодів та різними методами збору даних та за різними статистичними одиницями [2].

Метою перегляду КВЕД-2010 є перегляд базової міжнародної статистичної Класифікації видів діяльності NACE (Rev.2), затвердженої Регламентом (ЄС) Європейського парламенту та ради від 20 грудня 2006 року № 1893/2006. Ступінь гармонізації: КВЕД-2010 є повністю ідентичною NACE Rev. 2).

Об’єктами класифікації у КВЕД-2010 є види економічної діяльності юридичних осіб, відокремлених підрозділів юридичних осіб і фізичних осіб-підприємців (далі – суб’єкти), що їх на вищих рівнях класифікації групують у галузі [3].

КВЕД-2010 установлює основи для підготовки та поширення статистичної інформації за видами економічної діяльності. Основне призначення КВЕД-2010 – визначати та кодувати основний та другорядні види економічної діяльності суб’єктів. Крім того, КВЕД-2010 призначений забезпечувати:

- статистичний облік видів економічної діяльності;
- проведення державних статистичних спостережень й аналіз

статистичної інформації на макrorівні (складання показників національних рахунків – рахунків виробництва й утворення доходу, таблиці “витрати-випуск”);

- зіставлення національної статистичної інформації з міжнародною через застосування єдиної статистичної термінології, статистичних одиниць і принципів визначення та змінення видів економічної діяльності суб'єктів [3, с. 10].

З 1 січня 2012 року набрав чинності новий національний класифікатор України ДК 009:2010 “Класифікація видів економічної діяльності” (КВЕД-2010). При цьому наказом Міністерства економічного розвитку і торгівлі України від 07.02.2013 № 113 чинність національного класифікатора України ДК 009:2005 “Класифікація економічних видів діяльності” (КВЕД-2005) відновлено до 31 грудня 2013 року.

Згідно з частиною другою статті 17 Закону України “Про державну реєстрацію юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців” в Єдиному державному реєстрі юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців містяться відомості щодо юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців та види їх діяльності. При цьому відомості про юридичну особу або фізичну особу-підприємця вносяться до Єдиного державного реєстру на підставі даних з відповідних реєстраційних карток та відомостей, що надаються юридичними особами державному реєстратору за місцезнаходженням реєстраційної справи. Законом про реєстрацію передбачено, що у випадку зміни суб'єктом господарювання виду діяльності державному реєстратору необхідно надати пакет документів для внесення відповідних змін до відомостей, які містяться в Єдиному державному реєстрі [2].

За даними Єдиного державного реєстру станом на 2 вересня 2013 р. лише близько 61% юридичних осіб та 58% фізичних осіб-підприємців мають КВЕД-2010. До кінця поточного року перейти на КВЕД-2010 повинні близько 1,4 млн. суб'єктів господарювання [3].

Кожній одиниці, яка включена до статистичного реєстру, має бути присвоєний код NACE її основного виду економічної діяльності. Основним видом економічної діяльності є той, що створює найбільшу частку доданої вартості одиниці. Визначення коду NACE ґрунтується на методологічній основі NACE, рішеннях, прийнятих Керівним комітетом NACE, таблицях відповідності і зв'язках з іншими класифікаціями, такими як ISIC, CPA, HS, CN тощо. У тому випадку, якщо одиниця здійснює лише один вид економічної діяльності, цей вид економічної діяльності є основним і відноситься до позиції NACE, яка описує даний вид економічної діяльності. Якщо одиниця здійснює декілька видів економічної діяльності, основний вид економічної діяльності визначається на основі доданої вартості від кожного виду діяльності, що здійснюється.

Додана вартість є базовим показником, за яким визначається вид економічної діяльності одиниці. Додана вартість визначається як різниця між виробленою продукцією та проміжним споживанням. Додана вартість є додатковим засобом вимірювання обсягу участі кожної економічної одиниці у формуванні валового національного продукту (ВНП).

Для визначення основного виду економічної діяльності одиниці необхідно знати, які види економічної діяльності здійснює ця одиниця і, відповідно, яку частку доданої вартості створено за кожним з видів її економічної діяльності. З огляду на те, що одержати інформацію про додану вартість, створену кожним з видів економічної діяльності іноді неможливо, класифікацію видів економічної діяльності варто здійснювати за допомогою інших критеріїв, що її замінюють. Такими критеріями можуть бути:

а) критерії на основі результату:

- обсяг виробленої продукції одиниці у вигляді товарів та послуг, що пов'язані з кожним видом економічної діяльності;
- обсяг реалізації або оборот груп продукції, реалізованих за кожним з видів економічної діяльності;

б) критерії на основі ресурсів:

- фонд оплати праці за кожним з видів економічної діяльності (або дохід для самозайнятих осіб);
- середня кількість працівників за кожним з видів економічної діяльності;
- кількість відпрацьованих годин працівниками за кожним з видів економічної діяльності.

Такі критерії слід використовувати замість основного критерію у разі, коли неможливо розрахувати валову додану вартість для отримання результату. Критерій має бути таким, щоб отриманий результат був максимально наближений до того, який можливо було б отримати на основі даних про валову додану вартість. Застосування інших критеріїв не змінює методів, що використовуються для визначення основного виду економічної діяльності, тому що вони є альтернативними показниками, наближеними до валової доданої вартості. Однак застосування альтернативних показників, наведених вище, може призводити до невірних результатів. Це матиме місце завжди, коли структура альтернативних показників не є прямо пропорційною обсягу доданої вартості.

При застосуванні показника обсягу реалізації, як заміника критерію доданої вартості, варто враховувати, що у деяких видах економічної діяльності обсяг реалізації та додана вартість не є пропорційними. Наприклад, у показнику обсягу реалізації у торгівлі (товарообігу) частина доданої вартості зазвичай значно нижча, ніж у промисловості. Навіть у різних видах промисловості співвідношення обсягу реалізації й одержаної доданої вартості може розрізнятися. Для деяких видів економічної діяльності обсяг реалізації

визначається з певними особливостями, тому їх порівняння з іншими видами економічної діяльності не має сенсу, наприклад, у фінансовому посередництві або страхуванні. Те ж саме має враховуватись при використанні даних щодо виробленої продукції в якості альтернативних показників [4, с.20].

Інформаційною основою досліджень слугували статистичні дані, нагромаджені Державною службою статистики України. Об'єктом дослідження є валова додана вартість за видами економічної діяльності у фактичних цінах.

Термін “додана вартість” у вітчизняній практиці широко почав застосовуватися в остатнє десятиріччя минулого сторіччя з введенням податку на додану вартість. Тоді ж і виникла необхідність обрахування бази оподаткування даним податком, тобто власне суми доданої вартості.

Додана вартість в умовах ринку є одним із головних показників для оцінки діяльності як окремого підприємства чи галузі, так і ступеня розвитку економіки у цілому. Дана вартісна величина показує, скільки у процесі виробництва готового продукту до сировини та матеріалів добавлено нової вартості, яка може бути куплена кінцевим споживачем. Саме куплена, тобто додана вартість має бути реалізованою, щоб виробництво мало змогу відновлюватися і розширюватися. Тобто, у ринковій економіці необхідно додавати до предметів праці рівно стільки вартості, щоб кінцевий продукт був конкурентоспроможним. У нинішніх умовах розвитку економіки нашої країни інтерес до вивчення даних питань посилюється, що зумовлюється сучасними підходами до формування нових механізмів господарювання.

Для проведення структурного аналізу видів економічної діяльності застосовуємо статистичний метод “Структурного групування”. Цей метод застосовується при аналізі масових соціально-економічних явищ, факторів і показників. Суть групування полягає у розподілі аналізованої сукупності на групи за якісно однорідними ознаками.

Групування використовується для вирішення трьох основних завдань:

- Виявлення соціально-економічних типів досліджуваних явищ;
- Вивчення складу і структури аналізованої сукупності за тими чи іншими істотними ознаками;
- Дослідження взаємозв'язку і залежності між окремими показниками.

Структурні групування характеризують розподіл якісно-однорідної сукупності на групи за певною ознакою. Їх використовують у процесі економічного аналізу для вивчення складу, структури та структурних зрушень.

У даному дослідженні групування видів економічної діяльності є необхідним, оскільки велика кількість показників ускладнює можливість виявити існуючі закономірності. У свою чергу, якщо брати надто широкі інтервали, то групи будуть складатись з одиниць, які якісно відрізняються,

вони будуть неоднорідними. Тому пропонується укрупнене групування секцій за видами економічної діяльності (табл. 1).

Таблиця 1

Групування секцій видів економічної діяльності

ГРУПА	СЕКЦІЯ	НАЗВА
I	A (КВЕД-2010) AB (КВЕД-2005)	Сільське господарство, лісове господарство та рибне господарство
II	BCDE (КВЕД-2010) CDE (КВЕД-2005)	Добувна промисловість і розроблення кар'єрів; Переробна промисловість; Постачання електроенергії, газу, пари та кондиційованого повітря; Водопостачання; каналізація, поводження з відходами.
III	F (КВЕД-2010) F (КВЕД-2005)	Будівництво
IV	GI (КВЕД-2010) GH (КВЕД-2005)	Оптова та роздрібна торгівля; Ремонт автотранспортних засобів і мотоциклів; Тимчасове розміщування й організація харчування
V	HJ (КВЕД-2010) I (КВЕД-2005)	Транспорт, складське господарство, поштова та кур'єрська діяльність; Інформація та телекомунікації.
VI	KLMNOPQRSTU (КВЕД-2010) JKLMNOPQ (КВЕД-2005)	Фінансова та страхова діяльність; Операції з нерухомим майном; Професійна, наукова та технічна діяльність; Діяльність у сфері адміністративного та допоміжного обслуговування; Державне управління й оборона; обов'язкове соціальне страхування; Освіта Охорона здоров'я та надання соціальної допомоги; Мистецтво, спорт, розваги та відпочинок Надання інших видів послуг; Діяльність домашніх господарств; Діяльність екстериторіальних організацій і органів

Згруповані показники валової доданої вартості за видами економічної діяльності по Україні 2005-2010 рр. (у фактичних цінах млн. грн.) наведено у табл. 2.

Таблиця 2

Згруповані показники валової доданої вартості

РОКИ	I група	II група	III група	IV група	V група	VI група	Всього
2005	40707	119971	16370	58411	47435	113109	396003
2006	41157	150090	21168	73961	56053	144703	487132
2007	47578	198368	30456	102047	70063	208380	656892
2008	65353	247872	29185	140956	87078	290270	860714
2009	66020	214358	21528	138046	97050	310328	847330
2010	82892	259018	32518	175134	111013	339398	999973

Джерело: розраховано за даними [6, с.16-24].

Основну частину валової доданої вартості складають групи II та VI. Так, якщо у 2005 р. валова додана вартість групи II становила 119971 млн. грн., то до 2010 р. вона збільшилась у 2,2 рази. ВДВ VI групи у 2005 р становила 113109 млн. грн., то до 2010 р. вона збільшилась у 3 рази. Отже, це свідчить, що промисловість та сфера послуг з кожним роком збільшують свої показники.

Найнижчі показники ВДВ у III групи видів економічної діяльності, а це 16370 млн. грн., та вже у 2010 р. вони збільшились майже у 2 рази. ВДВ I групи видів економічної діяльності у 2005 р. становила 40707 млн. грн., а у 2010 р. її показники збільшились більш ніж у 2 рази. По IV групі видів економічної діяльності у 2005 р. показник ВДВ становив 58411 млн. грн., та у 2010 р. збільшився у 3 рази. V група видів економічної діяльності у 2005 р. становила 47435 млн. грн., а вже у 2010 р збільшилась у 2,4 рази.

Отже, найбільш інтенсивний ріст ВДВ в Україні спостерігається у таких галузях економіки, як сфера послуг (VI група) та торгівля (IV група).

Загальний показник ВДВ у цілому по Україні у 2005 р. становив 396003 млн. грн. а вже до 2010 р. збільшився у 2,5 разів. Це дає змогу нам зробити висновки: ВДВ по всіх галузях економіки України інтенсивно зростають.

Для аналізу валової доданої вартості за видами економічної діяльності визначаємо питому вагу кожної із груп за формулою (1.1) [4, с.6-7]. Структурним показником є показник, який складається з суми елементів у відносних величинах (у відсотках):

$$d_i = \frac{x_i}{S} \times 100 \quad (1.1)$$

$$S = \sum_{i=1}^N x_i$$

де d_i – доля i -го елемента структури, $i = 1, N$;
 x_i – абсолютне значення по i – му елементу;
 s – підсумок суми абсолютних значень i – тих елементів структури.

При чому:

$$\sum_{i=1}^N d_i = 100\%$$

За отриманими даними можна зробити висновки, що за період з 2005 р. по 2010 р. частка I групи знижувалась, лише у 2010 р відбулось незначне підвищення (табл. 3).

Таблиця 3
 Валова додана вартість по групам видів економічної діяльності

РОКИ	I група	II група	III група	IV група	V група	VI група	ВСЬОГО:
	(%)	(%)	(%)	(%)	(%)	(%)	
2005	10,28	30,30	4,13	14,75	11,98	28,56	100,00
2006	8,45	30,81	4,35	15,18	11,51	29,71	100,00
2007	7,24	30,20	4,64	15,53	10,67	31,72	100,00
2008	7,59	28,80	3,39	16,38	10,12	33,72	100,00
2009	7,79	25,30	2,54	16,29	11,45	36,62	100,00
2010	8,29	25,90	3,25	17,51	11,10	33,94	100,00

Така ж ситуація спостерігається по II та III групах. По IV групі спостерігається поступове зростання показників. V група у період з 2005 р. по 2008 р. демонструє зниження показників, а у 2009 р. різке зростання частки валової доданої вартості, у 2010 р. незначне зниження. По показникам валової доданої вартості по VI групі видів економічної діяльності спостерігається інтенсивний ріст показників, лише у 2010 р. спостерігається незначне зниження.

Таким чином, у 2005 р. у структурі ВДВ найвагоміша частка припадала на групу II – 30,30%, до якої відносяться: промисловість, постачання газу, електроенергії та води. Починаючи з 2007 р., у структурі ВДВ лідируючі позиції закріпилися за групою VI, а це: фінансова, страхова, медична, наукова діяльність, а також мистецтво. Щодо динаміки часток різних груп, то частки груп I, II, III поступово скорочувались, а IV, V, VI – навпаки зростали, що говорить про перерозподіл ВДВ серед виробничої сфери та сфери надання послуг. У 2005 р. частка ВДВ виробничої сфери становила 44,71%, а сфери надання послуг 55,29%. У 2010 р. частка ВДВ виробничої сфери становила 37,44%, а сфери надання послуг 62,56%.

Отже, у цілому по Україні за досліджуваний період структурні зрушення відбувалися у напрямі збільшення питомої ваги сфери послуг за рахунок промисловості.

Використані джерела

1. Парфенцева Н.О. Міжнародні статистичні класифікації в Україні: розвиток і впровадження: Монографія. – К.: ВПД “Формат”, 2009. – 600с.
2. Державна служба статистики України [Електронний ресурс] Режим доступу <http://kved.ukrstat.gov.ua>
3. Державна реєстраційна служба України [Електронний ресурс] Режим доступу <http://www.drstu.gov.ua/show/11662>
4. Бугакова К., Варнідіс А., Гріпина В., Крутляк В., Осауленко О., Методологічні основи та пояснення до позицій Класифікації видів економічної діяльності (КВЕД 2010) Прийнято та надано чинності наказом Державної служби статистики України від 23 грудня 2011 р. №396
5. Сивелькин В.А., Кузнецова В.Е. Статистический анализ структуры социально-экономических процессов и явлений: Учебное пособие. – Оренбург: ГОУ ВПО ОГУ, – 2002. – 99 с.
6. Національні рахунки. Статистичний збірник “Регіони України” 2012 рік. Державна служба статистики України. Київ ТОВ “Август Трейд” 2012.

Анотація

У статті зроблено статистичне оцінювання структурних зрушень валової доданої вартості в Україні за видами економічної діяльності та окреслені деякі проблеми впровадження в Україні національного класифікатора ДК 009:2010 КВЕД 2010 (НАСЕ (rev.2)).

Ключові слова: теоретичні аспекти, впровадження, класифікацій видів економічної діяльності.

Аннотация

В статье разработано статистическое оценивание структурных сдвигов валовой добавленной стоимости в Украине по видам экономической деятельности и описаны некоторые проблемы внедрения в Украине национального классификатора ДК 009:2010 КВЕД 2010 (НАСЕ (rev.2))

Ключевые слова: теоретические аспекты, внедрение, классификация видов экономической деятельности.

Summary

Investigational methodological question treatment NACE (rev.2). The features and scientific of forming of value added are considered about industry sector economic activity Ukraine on the whole.

Keywords: the theoretical aspects, the implementation, the classification of economic activities.

